

УДК 811.161.2'38 (075.8)

Попович А.С.

ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ ДО ВИКЛАДАННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано професійно-методичну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Виокремлено й охарактеризовано інформаційно-теоретичний, кумуляційно-методичний, професійний діяльнісно-рефлексійний, поглиблювально-когнітивний і креативно-дослідницький етапи цієї підготовки. Сконстатовано, що результатом професійно-методичної підготовки є готовність студента здійснювати діяльність учителя української мови щодо викладання стилістики в основній і старшій ланці закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: майбутній учитель української мови і літератури, професійно-методична підготовка, методика навчання стилістики української мови, етапи професійно-методичної підготовки.

Сьогодні надважливим є функційно-стилістичне спрямування у вивченні української мови. Випускники закладів загальної середньої освіти мають володіти мовними й мовленнєвими знаннями, зокрема стилістичними, текстотворчими й риторичними. М. Пентилок небезпідставно переконує: "Щоб правильно побудувати роботу зі стилістики на уроках української мови, учитель повинен добре знати зміст стилістичних понять, передбачених чинною програмою, особливості кожного стилю мовлення та можливості їх опрацювання на уроках фонетики, лексики, граматики і зв'язного мовлення" [1, с. 318]. Відтак у закладах вищої освіти вивщується методика навчання української мови майбутніх учителів-словесників, зокрема методика навчання стилістики.

Професійно-методична підготовка вчителя української мови і літератури була в полі зору таких дослідників, як З. Бакум, О. Біляєв, А. Богуш, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Дика, В. Загороднова, Р. Дружененко, О. Караман, С. Караман, К. Климова, В. Коваль, О. Копусь, Г. Корицька, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Нищета, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, Н. Остапенко, М. Пентилок, Л. Рускуліс, О. Семенов, В. Сидоренко, Т. Симоненко, Л. Сімоненко, І. Соколова й інших. Обшири методично зорієнтованого навчання стилістики майбутніх учителів-словесників в закладах вищої освіти відбиті в типових програмах (О. Горошкіна, Т. Донченко, В. Іваненко, С. Караман, В. Мельничайко, І. Олійник, М. Пентилок й інші), підручниках і посібниках (О. Горошкіна, Є. Дмитровський, С. Караман, В. Масальський, А. Нікітіна, М. Пентилок, Л. Попова, Л. Рожило, С. Чавдаров й інші) з методики навчання української мови. Однак дотепер окремі питання залишилися поза увагою учених.

Мета нашої статті – охарактеризувати професійно-методичну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти.

Під професійно-методичною підготовкою зі стилістики української мови розуміємо процес набуття студентами знань, умінь і навичок із методики викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Результатом цієї підготовки є готовність студента здійснювати діяльність учителя української мови із викладання стилістики. Експериментально-дослідне навчання, проведене на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, переконало у виокремленні в професійно-методичній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури зі стилістики інформаційно-теоретичного, кумуляційно-методичного, професійного діяльнісно-рефлексійного, поглиблювально-когнітивного й креативно-дослідницького етапів (див. табл. 1).

Інформаційно-теоретичний етап передбачає набуття студентами предметних знань із дисципліни "Стилїстика української мови", зокрема оволодіння основними поняттями й категоріями курсу й набуття вмінь і навичок із стилістики. Варгісним є перспективний розгляд методичних аспектів вивчення стилістичних питань у закладах загальної середньої освіти через введення в плани практичних занять питань засвоєння стилістичних понять на уроках української мови й виконання вправ зі шкільних підручників.

Кумуляційно-методичний етап – опанування методичних аспектів навчання стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти на заняттях із дисциплін "Методика навчання української мови" і "Методика навчання української мови в старших класах".

**Етапи професійно-методичної підготовки майбутніх учителів
української мови і літератури до викладання стилістики**

	Етап	Зміст роботи	Види роботи
1.	Інформаційно-теоретичний	Вивчення дисципліни "Стилiстика української мови"	– оволодіння основними поняттями й категоріями стилістики; – набуття вмінь і навичок зі стилістики; – перспективний розгляд методичних аспектів вивчення стилістичних питань у закладах загальної середньої освіти
2.	Кумуляційно-методичний	Вивчення дисциплін "Методика навчання української мови", "Методика навчання української мови в старших класах"	– опанування методичних аспектів навчання стилістики української мови; – набуття лінгводидактичних умінь і навичок щодо викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; – вміння здійснювати методичний аналіз стилістичного матеріалу для його адаптованості для пояснення школярам на уроках української мови й виявлення ймовірних труднощів оволодіння цим матеріалом.
3.	Професійний діяльнісно-рефлексійний	Виробнича (педагогічна) практики в 5-9 і 10-11 класах	– викладання стилістики на уроках української мови в основній і профільній ланці закладах загальної середньої освіти; – проектування уроків із вивчення стилістичних понять і категорій; – оцінювання, самооцінювання й корекція методичних умінь щодо проведення уроків української мови із вивчення стилістичних тем
4.	Поглиблювально-когнітивний	Вивчення вибіркового дисциплін із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти	– вивчення вибіркового навчальних дисциплін із методики навчання стилістики; – поглиблення й розширення системи знань, умінь і навичок із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти
5.	Креативно-дослідницький	Написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилістики	– набуття науково-дослідницьких умінь із методики навчання стилістики; – теоретичне узагальнення знань із методики навчання стилістики й апробація методичних гіпотез

Цей етап сприяє оволодінню студентами сукупністю лінгводидактичних умінь і навичок щодо викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти, зокрема аналізувати шкільні програми й підручники з української мови щодо вивчення стилістики, здійснювати методичний аналіз стилістичного матеріалу для його адаптованості для пояснення школярам на уроках української мови, виявляти ймовірні труднощі оволодіння цим матеріалом, методично доцільно добирати систему вправ, укладати плани-конспекти уроків зі стилістики для учнів 5-9 і 10-11 класів тощо (детальніше див. [2, с. 47-53; 3, с. 114-117, 213-216]).

Професійний діяльнісно-рефлексійний етап зrealізовується впродовж поетапного проходження майбутніми учителями-словесниками виробничих (педагогічних) практик в закладах загальної середньої освіти II (5-9 класи) і III (10-11 класи) ступенів. Здобувачі вищої освіти оволодівають комплексом необхідних фахових умінь із викладання стилістичних тем на уроках української мови. Зокрема набувають таких педагогічних умінь:

– гностичних (пізнавальних і аналітичних), які передбачають роботу із науковою й методичною літературою зі стилістики й методики її викладання, аналіз досвіду вчителів щодо пояснення стилістичних тем на уроках української мови й інше;

– проєктивних – прогнозувати професійну діяльність із викладання стилістики на уроках української мови, передбачати труднощі в засвоєнні школярами стилістичних понять і категорій та бачити шляхи їх подолання, визначати систему контролю за перебігом і результатами діяльності школярів;

– конструктивних – планувати діяльність із вивчення стилістики української мови в закладах загальної середньої освіти, обирати методично доцільні методи й прийоми навчання стилістики для основної та старшої ланки школярів, а також види діяльності тощо;

– комунікативних, які передбачають логічне, грамотне, чітке, виразне й емоційне висловлювання вчителем думок і передачу навчальної інформації зі стилістики, налагодження стосунків зі школярами

різних вікових категорій і педагогічно доцільне спілкування, спрямування логічних роздумів учнів й інше;

- організаторських – умінь організувати діяльність учнів із засвоєння стилістичного матеріалу й методично доцільно розподіляти час на уроці, реалізовувати наперед заплановану діяльність, здійснювати опосередковане спрямування роботи школярів;
- перцептивних – створення на уроці певного емоційного тла, послуговування невербальними засобами комунікації, здатність проникати у внутрішній світ школярів;
- сугестивних – вчасна зміна діяльності учнів відповідно до перебігу уроку й коригування їх роботи, спонукання до певних дій;
- креативних (творчих), що виражаються у використанні під час пояснення стилістичних тем сучасних технологій навчання, створення ситуації успіху на уроці, задоволення внутрішньої свободи школярів, бажання розкрити потенціал кожного учня тощо.

Цей етап професійно-методичної підготовки студентів призводить до закріплення, узагальнення, поглиблення теоретичних знань зі стилістики української мови, а також набуття майбутніми вчителями-словесниками вміння і навичок застосовувати знання, проектувати уроки із вивчення стилістичних понять і категорій; навчати стилістики школярів на уроках української мови в основній і профільній ланці закладів загальної середньої освіти; оцінювати, самооцінювати й корегувати методичні вміння щодо проведення уроків української мови із вивчення стилістичних тем.

На поглиблювально-когнітивному етапі студенти вивчають вибіркові навчальні дисципліни із методики навчання стилістики, відтак поглиблюють і розширюють знання, закріплюють уміння й навички із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти. Вибіркові (елективні) дисципліни враховують актуальність особистісно зорієнтованого підходу в освітньому процесі закладів вищої освіти та є доповнювальними компонентами до нормативних навчальних дисциплін. Важливим є орієнтування на майбутній фах здобувачів вищої освіти, тому перевага має надаватися професійно орієнтованим дисциплінам, які допоможуть студентам адаптуватися до сучасних вимог ринку праці й підвищать конкурентоспроможність випускників. Виправданими є читання вибіркового навчальних дисциплін, які спрямовані на:

- детальне опанування загальними методичними аспектами викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти ("Методика вивчення стилістики в школі", "Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти", "Методика вивчення стилістики на уроках української мови в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти");
- більш глибоке вивчення окремих методичних аспектів навчання стилістики ("Методика стилістичного аналізу тексту на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти", "Методика вивчення фонетичної / лексичної / граматичної стилістики на уроках української мови в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти", "Методика вивчення функціональних стилів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти");
- опрацювання сучасних технологій і методів навчання стилістики школярів ("Сучасні педагогічні технології навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти", "Інноваційні методи й прийоми навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти") тощо.

Креативно-дослідницький етап – набуття науково-дослідницьких умінь із методики навчання стилістики, зокрема написання курсових і дипломних робіт із методики навчання стилістики в закладах загальної середньої освіти, теоретичне узагальнення знань із методики навчання стилістики й апробація методичних гіпотез. Майбутні вчителі-словесники демонструють уміння здійснювати науковий пошук і самостійно розв'язувати лінгводидактичні проблеми. Дипломні роботи з методики навчання стилістики засвідчують рівень засвоєння студентами програмового матеріалу зі стилістики української мови, а також оволодіння уміннями й навичками застосовувати його в практичній роботі під час проведення уроків української мови в закладах загальної середньої освіти.

Теми курсових і дипломних робіт повинні бути актуальними й відповідати сучасним потребам освітнього процесу. Наприклад, для написання курсових робіт студентам пропонувалися такі теми: "Методика використання супровідних стилістичних вправ під час вивчення іменника на уроках української мови в 6 класі", "Методи й прийоми вивчення теми "Стилістичні засоби словотвору" на уроках української мови в 10 класі профільного рівня", "Методика вивчення стилістичних можливостей синонімів і антонімів на уроках української мови в 5 класі" й інші. З-поміж тем дипломних робіт – "Функційно-стилістичний підхід до вивчення простого речення на уроках української мови у 8 класі", "Функційно-стилістичний підхід до вивчення прикметника на уроках української мови у 6 класі", "Види вправ зі стилістичної морфології на уроках української мови в 6-7 класах", "Методика проведення лінгвостилістичного аналізу тексту під час вивчення української мови в 10-11 класах" тощо.

На креативно-дослідницькому етапі професійно-методичної підготовки до викладання стилістики майбутні вчителі-словесники набувають таких умінь і навичок: здійснювати огляд наукових джерел зі стилістики й методики її викладання, а також підручничого й програмного забезпечення стилістики; висловлювати власні міркування щодо окремих позицій дослідників; розробляти методику проведення наукового дослідження з навчання стилістики на уроках української мови; пропонувати методичні рекомендації з методики вивчення окремих стилістичних понять і категорій; готувати систему вправ і плани-конспекти уроків для здійснення експериментального навчання стилістики української мови

школярів; підбивати підсумки експериментального навчання стилістики; визначати перспективи подальших досліджень; репрезентувати матеріали власних досліджень на конкурсах наукових робіт студентів, наукових і науково-практичних форумах різних рівнів тощо.

В аспекті нашого дослідження заактуалізувалося поняття "готовність майбутнього вчителя української мови і літератури до викладання стилістики" як інтегроване особистісне професійно сутнісне утворення, що передбачає наявність творчого мотиваційно-ціннісного ставлення до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти; знань, умінь і навичок зі стилістики сучасної української мови; оволодіння теоретичними засадами викладання стилістики; вміння організовувати вивчення стилістики на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

Отже, складниками професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури до викладання стилістики в закладах загальної середньої освіти є наявність предметних знань зі стилістики, опанування лінгводидактичних аспектів викладання стилістичних тем на уроках української мови, набуття методичних умінь упродовж педагогічної практики, поглиблення й розширення системи знань, умінь і навичок під час вивчення вибіркового дисциплін із методики навчання стилістики та набуття науково-дослідницьких умінь в процесі написання наукових робіт.

Використані джерела

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін.; за ред. М. І. Пентиліук. Київ, 2005. 400 с.
2. Попович А. С. Методика навчання української мови в старших класах: навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 0203 Гуманітарні науки спеціальності 7.02030301 Українська мова і література. Кам'янець-Подільський, 2014. 95 с.
3. Попович А. С., Пастернак О. В. Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2014. 258 с.

Попович А.

PROFESSIONAL-METHODICAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS-PHILOLOGIST TO TEACHING STYLISTICS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AT GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Students must have language and speech knowledge, in particular stylistic, text-making and rhetorical. To achieve this in higher education establishments, the role of methods of teaching the future language teachers of Ukrainian language, in particular methods of teaching stylistics, is enhanced.

The purpose of our article is to characterize the components of professional and methodological training of future teachers of the Ukrainian language and literature to teaching stylistics at general education establishments.

The methodology of stylistics in the Ukrainian language we understand as the process by which students acquire knowledge, skills in the methodology of teaching stylistics at general education establishments.

Information and theoretical, cumulative-methodical, professional activity-reflection, deepening-cognitive and creative-research stages are distinguished in the and methodological training of future teachers of the Ukrainian language and literature at stylistics.

The information-theoretical stage involves students gaining subject knowledge in the discipline "Stylistics of the Ukrainian Language", in particular mastering the basic concepts and categories of stylistics and acquiring stylistics skills. Cumulative-methodical stage – mastering of methodical aspects of studying the stylistics of the Ukrainian language at general educational establishments at classes of disciplines "Methodology of teaching the Ukrainian language" and "Methodology of teaching the Ukrainian language in the upper grades". The professional activity-reflexive stage was implemented during the gradual passage by future teachers-writers of production (pedagogical) practices at secondary schools of II-III degrees. At the deeply-cognitive stage, students study selective disciplines of the methodology of teaching stylistics, thus deepening and expanding the knowledge, skills and abilities of stylistics teaching methods in general education establishments. Creative-research stage – acquiring research skills in the methodology of teaching stylistics, in particular, writing course papers and diploma papers on the methodology of teaching stylistics at general education establishments, theoretical generalization of knowledge on the methodology of teaching stylistics and approbation of methodological hypotheses.

The result of professional and methodological preparation is the readiness of the student to carry out the activity of the teacher of the Ukrainian language in teaching stylistics in the main and senior levels of general educational establishments.

Key words: *future teacher of the Ukrainian language and literature, professional-methodical preparation, methods of teaching the stylistics of the Ukrainian language, stages of professional-methodical preparation.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.